

Stärkta förutsättningar för regional utveckling i Sörmland

– Uppföljning 2024

REGION
SÖRMLAND

Innehållsförteckning

1.1	Sammanfattning.....	2
1.1.1	Social hållbarhet.....	2
1.1.2	Ekologisk hållbarhet	2
1.1.3	Ekonomisk hållbarhet	2
1.1.4	Resultat av det regionala utvecklingsarbetet	2
1.1.5	Ett antal positiva resultat	3
1.2	Inledning.....	3
1.2.1	Aktörer i det regionala utvecklingsarbetet.....	4
1.3	Utveckling och skapat värde under 2024	5
1.3.1	Jämlika livsvillkor och god hälsa för alla – med särskilt fokus på barn och unga.....	6
1.3.2	Livslångt lärande för tryggad kompetensförsörjning	9
1.3.3	En hållbar fysisk och digital tillgänglighet och mobilitet	13
1.3.4	Ett växande och dynamiskt näringsliv som bidrar till hållbar omställning.....	16
1.3.5	Goda boende- och livsmiljöer som ger jämlika möjligheter till arbete, välbefinnande och välfärd	21
1.3.6	Den regionala utvecklingsstrategins mål, ram och medel.....	25
1.4	Diskussion och slutsats.....	28

1.1 Sammanfattning

Syftet med den här rapporten är att i samlad form belysa utvecklingen i länet samt det arbete som regionalt utvecklingsansvarig aktör gör för att nå målet och möta utmaningarna som adresseras i Sörmlands regionala utvecklingsstrategi.

Sörmland är ett län som har ett tufft utgångsläge för en hållbar omställning men det går att se både utmaningar och möjligheter i länet.

1.1.1 Social hållbarhet

Behörigheten till gymnasiet har ökat mellan åren 2019 och 2023, men å andra sidan förväntas lågutbildade kvinnors livslängd minska. Den ekonomiska situationen för många barn och unga är sämst i riket.

1.1.2 Ekologisk hållbarhet

Utsläpp av växthusgaser minskar över tid och länets ekonomi ger upphov till mindre utsläpp per kr, minskningen är dock för långsam för att leva upp till internationella åtaganden.

1.1.3 Ekonomisk hållbarhet

Företagsklimatet i Sörmland har kontinuerligt förbättrats under hela tjugohundratalet, nettoinflyttningen till länet har avstannat och ett antal kommuner upplever nu ett överskott på bostäder.

1.1.4 Resultat av det regionala utvecklingsarbetet

Region Sörmland har rollen att skapa förutsättningar för andra aktörer att bidra till att det regionala utvecklingsmålet nås. I arbetet med den här rapporten har medarbetare i Region Sörmland reflekterat i grupp över genomförda insatser och förflyttningar i länet. De resultat som har lyfts kan sammanfattas under någon av nedan fyra temaområden; förflyttningar i arbetssätt, perspektiv eller strukturer, stärkt samverkan, ny kunskap och framdrift.

1.1.5 Ett antal positiva resultat

Strukturella positiva resultat är att det har tagits fram en territoriell strategi för Sörmland, som öppnar upp möjligheten för aktörer i länet att söka nationella utvecklingsmedel. Samt förslag på en ny organisation för företagsinkubatorn Create. Samverkan har stärkts i länet och storregionalt genom tydligare roller, nya aktörer och strukturer. Exempelvis en formaliserad struktur för samverkan med civilsamhället. Genom olika insatser har ny kunskap erhållits inom hållbart resande, inkluderande kompetensförsörjning och framtida sammanhållningspolitik. Vissa resultat kan också ses som framdrift inom områden där arbete skett genom långa utvecklingsprocesser. Det handlar exempelvis om arbetet med en mobilisering för medel rörande strukturfonderna, Modda Sörmland, hållbart företagande, energiomställning och innovation.

Den här genomgången har visat att flera delresultat uppnås i det regionala utvecklingsarbetet. För att öka kraften i det regionala utvecklingsarbetet behöver Region Sörmland i egenskap av regionalt utvecklingsansvarig aktör dock skapa en samlad bild av hur de olika delresultaten bidrar till den positiva utvecklingen. En samlad bild av hur årets resultat kan utgöra en språngbräda för nästa års arbete bidrar till ökade möjligheter för prioriteringar och gemensamma kraftsamlingar framåt.

1.2 Inledning

Syftet med den här rapporten är att belysa utvecklingen i Sörmland. I rapporten presenteras också delar av vad som sker att vi ska nå målet och möta de utmaningar som nämns i den regionala utvecklingsstrategin. En gemensam bild kan bidra till ökade möjligheter för prioriteringar och kraftsamlingar framåt.

Region Sörmland är regionalt utvecklingsansvarig aktör i Sörmland och i den rollen driver och samordnar Region Sörmland flera nyckelområden som bidrar till att säkra och stärka samhällets hållbarhet, som exempelvis transportinfrastrukturplanering, bredband, kompetensförsörjning, digitalisering och hälsofrämjande arbete.

Aktörer i Sörmland som arbetar med utvecklingsfrågor möter utmaningarna genom att kraftsamla kring den regionala utvecklingsstrategins fem prioriterade inriktningar. Den sociala dimensionen är målet, ekonomin är medlet och ekologin sätter ramarna. Det är enkelt att sammanfatta, men inte så lätt att få till stånd.

I Sörmland tar vi sikte på målet om ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa utan orättfärdiga skillnader.

Sedan 2023 följer vi upp ett visst antal utvalda mätetal för att beskriva utvecklingen i länet. Mätetal som är kopplade till målet i den regionala utvecklingsstrategin och dess prioriterade inriktningar. I den här rapporten beskriver vi sammanfattat Sörmlands förutsättningar. Under hösten 2024 har medarbetare inom verksamhetsområdet *Hållbar Regional Utveckling* i dialog reflekterat över det egna arbetet och dess resultat. Det som har framkommit är de slutsatser som lyfts i rapporten. Genom att samlat lyfta olika informationskällor som statistik och kvalitativa bedömningar är förhoppningen att nå en bättre förståelse och bedömning av samhällsutvecklingen och av förflyttningar som har skett i länet. Slutsatserna i rapporten kommer framför allt att bygga på:

- Ett kvantitativt uppföljningssystem med indikatorer på befolknings- och samhällsnivå ([länk](#)). Dessutom visas slutsatser från statistik under avsnittet [Statistik om Sörmland](#) på [utvecklasormland.se](#)
- Viktiga insatser och resultat inom det arbete som Region Sörmland, som regionalt utvecklingsansvarig aktör, har drivit, medverkat i eller medfinansierat
- Lärdomar från egna och andra aktörers kunskapsunderlag.

1.2.1 Aktörer i det regionala utvecklingsarbetet

En mängd aktörer utför det regionala utvecklingsarbetet. Arbetet kan delas upp i två kategorier, där den första handlar om förutsättningsskapande arbete och den andra handlar om mer konkreta insatser. Region Sörmland har, enligt Förordningen (2017:583) om regionalt utvecklingsarbete, som regional utvecklingsansvarig aktör (RUA) ett ansvar för att:

- utarbeta och fastställa en regional utvecklingsstrategi och att
- samordna insatser för att genomföra strategin i länet.

I Region Sörmlands ansvar ingår att följa utvecklingen i länet samt att analysera, följa upp och utvärdera det regionala utvecklingsarbetet i länet. Det innebär att regionalt utvecklingsansvarig aktör skapar förutsättningar för utveckling och finansierar insatser för hållbar regional utveckling. Det kan handla om att bygga ökad kapacitet, att

samordna, arrangera konferenser och finansiera förstudier och projekt. Region Sörmland utför i vissa fall det operativa arbetet, men det sker oftast av exempelvis kommuner, företagsfrämjande och innovationsstödjande aktörer, akademi, myndigheter och civilsamhälle.

Regionalt utvecklingsansvarig aktör beslutar också över användningen av vissa statliga medel för regionalt utvecklingsarbete, samt deltar i mobilisering och beredning av projekt som finansieras via EU:s strukturfonder liksom andra tillgängliga finansieringskällor. Region Sörmland är projektägare i de fall när det saknas en extern aktör som kan driva ett utvecklingsprojekt. Exempelvis är Region Sörmland i dagsläget projektägare i ett antal projekt som finansieras av Europeiska Socialfonden+ (ESF+). Genom att Region Sörmland är projektägare kan även mindre kommuner och organisationer delta i större projekt och få tillgång till utveckling, kompetens och lärande.

Det arbete som utförs i länet lyfts inte i sin helhet i den här rapporten utan rapporten begränsas till arbete som antingen utförs av verksamhetsområdet under Regionala utvecklingsnämnden eller finansieras via nämnden.

1.3 Utveckling och skapat värde under 2024

Nedan beskrivs nuläge, exempel på förflyttningar och resultat inom de fem prioriterade inriktningarna. Samt den övergripande nivån för målet om ett socialt hållbart samhälle inom ekologins ramar. Den statistik som beskrivs och som finns till förfogande kan komma med viss fördröjning, vilket betyder att trots att utvecklingen beskrivs för år 2024 finns det vissa mätetal där senaste mätningen var år 2022. Det innebär att i vissa fall beskrivs en långsiktig trend och i andra fall förändringar från år till år.

De prioriterade inriktningarna i den regionala utvecklingsstrategin går in i varandra och påverkar varandra. Till exempel påverkar en hållbar fysisk och digital tillgänglighet förutsättningar för höjd utbildning som i sin tur ger förutsättningar för en förbättrad hälsa på befolkningsnivå samt gynnar ett dynamiskt näringsliv som kan rekrytera anställda utifrån sina behov. För att skapa överskådlighet i detta system av samverkande faktorer är ambitionen att kunna beskriva utveckling och förflyttning under de olika rubriker som de prioriterade inriktningarna är.

1.3.1 Jämlika livsvillkor och god hälsa för alla – med särskilt fokus på barn och unga

Nuläge

Utifrån senast tillgängliga data går det att konstatera att utvecklingen är blandad för mätetalen inom den här prioriterade inriktningen. Framför allt går det att se stora skillnader mellan tjejer och killar. Lågutbildade kvinnors förväntade livslängd minskar i Sörmland, vilket inte syns i samma utsträckning i riket. Den ekonomiska situationen för många barn och unga är fortsatt svår i Sörmland, till och med sämst i riket 2022.

I den här prioriterade inriktningen följs utvecklingen med hjälp av följande indikatorer:

- Förväntad återstående livslängd vid 30 års ålder
- Andel personer 18-84 år som bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som bra eller mycket bra
- Andel unga som uppger att de känner att de duger precis som de är
- Andel unga som uppger att de är nöjda med sin fritid
- Andel unga som uppger att de rör sig mer än 60 minuter per dag
- Andel invånare 0-17 år i hushåll med låg inkomststandard

[Se statistiken i sin helhet på statisticsstudio.com](https://statisticsstudio.com), under fliken Goda och jämlika livsvillkor.

Lågutbildade kvinnors förväntade livslängd minskar i Sörmland mellan 2018 och 2023, vilket den inte gör i samma utsträckning i riket. Siffrorna som redovisas är fyraårsmedelvärden. Det är alltså här siffrorna för 2014 till 2018 och 2019 till 2023 som jämförs. Utifrån Liv och hälsas undersökning går det inte att säkerställa en statistiskt säkerställd förändring i andelen som uppger att den egna hälsan är god. Däremot går det att tydligt se att unga tjejer i lägre utsträckning upplever att de duger som de är än vad unga killar gör.

Undersökningen Liv och hälsa ung ger goda kunskaper om hur unga i Sörmland mår och vilka skydds- och riskfaktorer de har kring sig. Dessa faktorer är till stor del deras uppväxtförhållanden. Det finns ingen tydlig trend i andelen unga som uppger att de är nöjda med sin fritid, eller angående andelen som uppger att de rör sig minst 60 minuter per dag. Tjejer upplever dock i lägre grad att de är nöjda med sin fritid och de uppger i lägre utsträckning än killarna att de rör sig minst 60 minuter per dag. Från en intern analys av Liv och hälsa ung kan vi också se att de unga som är oroliga för familjens

ekonomi i lägre i utsträckning rör på sig minst 60 minuter per dag än de som inte är oroliga för familjens ekonomi.

Andelen barn och unga i länet som lever i hushåll med låg inkomststandard i Sörmland minskade mellan 2014 och 2021. Det har sedan skett en ökning till 2022 och sedan en minskning till 2023. Sörmland har under det året den högsta nivån i landet med låg inkomststandard. Siffror från Kronofogden visar också att länet har den högsta andelen barn som lever i hushåll som har skulder hos Kronofogden och/eller har skuldsanering. Även här är det stora variationer mellan kommunerna i länet (Kronofogdemyndigheten, 2024).

Insatser i det regionala utvecklingsarbetet

Under 2024 har de viktigaste resultaten inom den här prioriterade inriktningen handlat om en formaliserad struktur för samverkan med civilsamhället kring folkhälsofrågorna i länet. Samt om en perspektivförskjutning där barns uppväxtvillkor alltmer har kommit att ses som en naturlig del i det regionala utvecklingsuppdraget. Dessutom har befolkningsundersökningarna börjat ses mer som en strategisk resurs och nya slags analyser har gjorts utifrån det materialet.

Barns uppväxtvillkor har blivit en regional utvecklingsfråga

Hälsofrämjande arbete drivs av flera verksamheter inom Region Sörmland och kopplingen till det regionala utvecklingsuppdraget har inte alltid varit helt tydlig. I översynen av den regionala utvecklingsstrategin föreslås att se på regionalt utvecklingsarbete som en del av det hälsofrämjande arbetet. Genom att förbättra förutsättningarna för livsvillkoren i regionen kan detta arbete bidra till hälsofrämjande mål och därmed främja god hälsa och välbefinnande. I förslaget beskrivs hur de fyra prioriterade inriktningarna om tillgänglighet, näringsliv, kompetensförsörjning och livsmiljöer utgör viktiga förutsättningar för en god och jämlik folkhälsa. Dessa inriktningar stödjer även folkhälsopolitikens målområden inom arbete, bostad, utbildning, delaktighet och möjligheter till försörjning. Förslaget är att samla det strategiska arbetet inom målområdena Det tidiga livets villkor, Levnadsvanor och Kontroll, inflytande och delaktighet under den prioriterade inriktningen Goda och jämlika livsvillkor.

RUS uppföljningen bedömer att den prioriterade inriktningens särskilda fokus på barn och unga har bidragit till att barn och ungas livsvillkor än mer ses som en regional

utvecklingsfråga. Att det är en prioriterad fråga i Sörmland beror till stor del på den position länet har med landets högsta andel barn i hushåll med låg inkomststandard. Det regionala utvecklingsarbetet kring detta har till stor del handlat om kunskapsspridning. Kommunerna i länet, såväl som i övriga Sverige, förbereder sig nu för en ny socialtjänstlag. Regional utvecklingsansvarig aktör har deltagit i Eskilstuna kommuns pilotarbete för den nya socialtjänstlagen. Och är resultatet av det fokuserade arbetet som har gjorts för att uppmärksamma barn och ungas uppväxtvillkor som en regional utvecklingsfråga. Eskilstuna kommun har utforskat hur det förebyggande arbetet i den nya socialtjänstlagen ska kunna se ut och Region Sörmland har varit behjälplig med underlag som visar hur social problematik är fördelad på en fin geografisk nivå. De underlag som har tagits fram har sedan efterfrågats även av de andra pilotkommunerna i Sverige, vilket tyder på att de anses skapa ett värde.

Dessutom har barnens situation uppmärksammats i ett antal mer konkreta insatser; dels genom utbildning och metodstöd till kommunerna för att utveckla arbetet kring barns möjlighet till lek och rörelse i utemiljön genom en balanserad riskbedömning, dels genom läromedel för ungdomar från årskurs nio och uppåt om att medvetandegöra samtycke och gränser i nära relationer mellan ungdomar.

Nya insikter från Liv och hälsa ung

Det har under året gjorts flera analyser där fokus har varit på att använda resultaten från Liv och hälsa ung för att belysa samband mellan olika aspekter av de ungas liv. Som exempelvis inom arbetet med barnfattigdom. En annan analys visade på att de ungdomar som deltar i föreningsliv i högre utsträckning litar på andra människor och har högre förtroende för till exempel polis och socialtjänst. Resultaten har presenterats bland annat på den årliga konferensen mellan offentlig sektor och civilsamhälle som detta år hade tema meningsfull fritid för ett tryggt samhälle. Under året har också en analys av barns och ungas resmönster till och från skolan presenterats. Här syns exempelvis att barn som inte har någon förvärvsarbetande förälder cyklar till skolan i lägre utsträckning än övriga och att de i högre utsträckning går. Detta tyder på i alla fall till del ekonomiska motiv bakom val av färdmedel till skolan, men det är möjligt att även cykelkunskaper hos föräldrarna kan spela in.

Dessa nya analyser har bidragit till att få bättre systemperspektiv på barns livsvillkor. I uppföljningen 2023 lyftes att just barns uppväxtvillkor, skolresultat och trygghet är

frågor som är viktiga att arbeta med ur ett systemperspektiv. I dessa frågor har också den konferens som hållits med civilsamhället med fokus på trygghet varit viktig.

Formalisering av samverkan med civilsamhället

Under året har en struktur formaliserats för samverkan med de delar av civilsamhället som verkar inom folkhälsorelaterade frågor. Inom ramen för detta har en styrgrupp som inkluderar representanter från sex paraplyorganisationer i regionen etablerats. Dessutom har ytterligare samverkan med kommunernas föreningssamordnare initierats.

1.3.2 Livslångt lärande för tryggad kompetensförsörjning

Nuläge

Kompetensfrågan har en nyckelroll för både länets och enskilda individers utveckling. Det utmanande utgångsläget i Sörmland gör att området ses som viktigt att kraftsamla inom. Den långsiktiga trenden i vissa viktiga mätetal är positiv, såsom invånarnas utbildningsnivå och andelen unga som varken arbetar eller studerar. Behörigheten till gymnasiet har ökat de senaste åren.

I den här prioriterade inriktningen följs utvecklingen med hjälp av följande indikatorer:

- Långtidsarbetslöshet, som andel av befolkningen
- Invånare 16- 24 år som varken arbetar eller studerar
- Andel sysselsatta som är sysselsatta i yrke som matchar deras utbildning
- Sysselsättningsgrad bland utrikes födda, 20 – 64 år
- Andel som har gymnasieexamen inom 4 år
- Andel behöriga till nationellt program på gymnasiet
- Elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram
- Andel vuxna som deltar i utbildning

[Se statistiken i sin helhet på statisticsstudio.com](https://statisticsstudio.com), under fliken Livslångt lärande för tryggad kompetensförsörjning.

En stor utmaning för arbetsgivare är att de har svårt att hitta rätt kompetens och rekrytera personal som de behöver. Det saknas framför allt utbildad arbetskraft inom skolan och vården samt civil- och högskoleingenjörer. Andelen unga som saknar arbete eller studier har minskat mellan år 2020 och 2022 (senaste mätår) men utvecklingen av långtidsarbetslösheten är blandad. Långtidsarbetslösheten minskade mellan 2021 till och

med 2023 men för män ser vi nu en liten ökning under 2024. För kvinnor ser vi fortsatt en liten minskning av långtidsarbetslösheten under 2024. I december 2024 var arbetslösheten i Sörmland 9,1 procent, vilket är den näst högsta siffran för alla län.

Andelen som är sysselsatta inom ett yrke som de är utbildade för är lägre i Sörmland än i riket. Trenden ser dock likartad ut över tid, senaste år 2022. Det finns stora skillnader gällande kompetens inom länet, dels beroende på att olika kommuner har olika närhet, och olika pendlingsmöjligheter till Stockholms stora arbetsmarknad. Närmare hälften av den förvärvsarbetande befolkningen i Trosa och Gnesta har sin arbetsplats i Stockholm. I de kommuner som gränsar till Stockholm är utbildningsnivån också högre än övriga kommuner i Sörmland. Även arbetslösheten varierar kraftigt mellan länets kommuner.

De svårigheter som finns på arbetsmarknaden i Sörmland är mer uttalade för de som är invandrade eller nyanlända i länet. Integrationen är på så vis en utmaning för länet, även om sysselsättningsgraden bland utrikesfödda män och kvinnor har ökat markant mellan 2020 och 2023. För kvinnorna har det ofta handlat om arbeten inom utbildningssektorn och vård och omsorg. Däremot ser vi under 2024 att antalet sysselsatta inom utbildningssektorn minskar kraftigt. Utrikesfödda kvinnors sysselsättningsgrad är fortsatt klart under övriga gruppers sysselsättningsgrad. Det finns ofta en komplex situation där arbetsgivaren uppfattar att arbetstagaren saknar språkkompetens, yrkesspecifik kompetens, generell kompetens och sociala kontaktnät.

Genomströmningen i gymnasieskolan är fortsatt låg i många kommuner i Sörmland. År 2024 är det enbart Oxelösund och Trosa som har en högre andel elever som avslutar gymnasieskolan med examen eller studiebevis inom fyra år än riket i snitt. Andelarna varierar i de flesta kommunerna mellan åren, men det syns tecken på en positiv trend i Eskilstuna och bland pojkar i Strängnäs. Däremot syns en negativ trend för flickor i Gnesta. Behörigheten till gymnasieskola har ökat från och med 2019 till och med 2023. Den låga utbildningsnivån i länet skapar stora behov av kompetensutvecklande insatser. Det kan därför ses som positivt att Sörmland är det län där högst andel vuxna är inskrivna i någon sorts utbildning, även om andelen har minskat mellan 2020 och 2023. Detta kan dock tolkas på olika sätt. Både utbud av utbildningar, kapacitet och hur länge det tar att färdigställa en utbildning kan påverka detta.

Insatser inom det regionala utvecklingsarbetet

Resultaten inom den här prioriterade inriktningen är både strategiska och konkreta. Aktörerna i länet är fortsatt starka i att mobilisera medel från Europeiska socialfonden för att motverka utmaningar kring kompetensförsörjning. Samtidigt tas steg för att integrera Modda i lärarutbildningen i länet och länets arbetsgivare och utbildningsanordnare samverkar kring utbildningsbehov. En kartläggning har genomförts för att peka ut vägen för samverkan kring inkluderande arbetsmarknad.

Framgångsrik mobilisering inom ESF+

Sörmland ligger i framkant av antal beviljade ansökningar inom den Europeiska socialfonden+. Inom ramen för programområde A har projekt i länet under 2024 mobiliserat medel till en summa av omkring 30 miljoner kronor. Det handlar om insatser för kompetensutveckling av lärare, insatser för personer som står långt från arbetsmarknaden med inriktning på personers förflyttningar till arbetsmarknaden och om insatser för unga med risk för skolavbrott. Regionala aktörer ser utvecklingsprojekt som en möjlighet att i lärande form ta sig an komplexa utmaningar. Under året har arbetet med det ESF-finansierade projektet Ungas Framtid fortsatt. Projektet arbetar med ungdomar (13-20år) som har hög skolfrånvaro eller har hamnat inom det kommunala aktivitetsansvaret (KAA). Projektet går nu in i sitt sista år och implementering av goda resultat ligger i fokus.

Modda har integrerats i lärarutbildningen

En konkret utvecklingsinsats är arbetet med Modda Sörmland, ett regionalt initiativ som främjar utbildning och kompetensutveckling inom teknik och XR (Extended Reality) för grundskolor. Detta arbete syftar till att öka barn och ungas intresse för STEM ämnen (Science, technology, engineering, and mathematics), vilka är viktiga för många eftertraktade yrken framöver. Modda har rönt stort intresse i Sverige och även utanför landets gränser. Under året blev Modda tillfrågad att representera Sverige i EU kommissionens initiativ Web 4.0 och Virtuella världar. Modda höll en dragning om verksamheten inför EU kommissionärer och expertgruppen med representation från alla medlemsländer. Under 2024 har arbetet fortsatt genom exempelvis följeforskning med MDU om kvalitativ integrering av metoden i länets grundskolor. Modellen har även integrerats i Lärarprogrammet på MDU, vilket har potential att skapa en proaktiv produktion av framtidens pedagoger. Dessutom driver Region Sörmland ESF+-projektet Modda ESF med fokus på att fortbilda och kompetensutveckla 450

grundskolepedagoger inom länet. En deltidsvärdering visar att 44 procent av de utbildade pedagogerna har integrerat XR-teknik i sina klassrum efter sin utbildning, med positiva reaktioner från både elever och lärare.

Ny kunskap om behoven kring inkluderande kompetensförsörjning

Region Sörmland deltar i samverkansnätverk med kommunerna och Arbetsförmedlingen för att söka lösa utmaningarna att få långtidsarbetslösa i arbete. En utmaning är att kommunerna är olika organiserade och att det sällan är samma aktörer med i samverkan. Utifrån de insatser som har genomförts mellan 2022 och 2024 har slutsatsen dragits att det finns en stor utvecklingspotential i att bygga interkommunala strukturer för samverkan som spänner över flera förvaltningsområden - med sysselsättning och kompetensförsörjning på agendan. Under oktober till december 2024 har en kartläggning om inkluderande kompetensförsörjning genomförts. Resultaten från denna visar att det finns ett behov av att arbeta med metodutveckling tillsammans i länet avseende målgruppen långtidsarbetslösa, med ett särskilt fokus på de som inte har den kunskap i svenska som arbetsmarknaden efterfrågar. Utredningen pekar på potentialen i att mobilisera för att tillsammans i länet söka medel för utvecklingsprojekt. Vidare finns det stora vinster att göra för att sammanföra det utvecklingsarbete som sker i samtliga kommuner i länet och som kan operationaliseras i saknätverk liknande det som sker i projektet Ungas Framtid.

Branschdialoger leder till utbildningsplatser

Regionen organiserar träffar för att branscher och utbildningsanordnare långsiktigt och gemensamt för dialog kring kompetensbehov, så kallade branschforum. Träffarna visade positiva resultat redan under 2023, framför allt då genom att arbetsgivare börjar ta mer ansvar i frågor om kompetensförsörjning. Under 2024 kan vi se resultat i termer av två framtagna kombinationsutbildningar, transport och bygg, där arbetsgivarna har tagit ett större ansvar tack vare denna samverkansform. Kombinationsutbildning är en yrkesutbildning som kombineras med kurser i svenska och yrkessvenska. Dessutom har en modell för att söka medel via ESF tagits fram och språkutvecklande arbetssätt är nu inskrivet som ett av tre mål för Vård och omsorgscollege under perioden 2024 till 2029. Branschforumen har också bidragit till kvalitativ informationsinhämtning för rapporteringen till Myndigheten för yrkeshögskolan. En rapportering som har lett till fler platser i yrkeshögskolan i Sörmland. Det finns en utmaning i att samla industrin i

länet för ett branschforum då länet är splittrat. Men eftersom industri är en stor del av näringslivet i Sörmland är det viktigt att få till detta.

1.3.3 En hållbar fysisk och digital tillgänglighet och mobilitet

Nuläge

Många pendlar ut ur Sörmland. Möjligheterna för distansarbete ökar men många i Sörmland arbetar inom praktiska yrken och har inte den möjligheten. Därför kommer arbetsmarknadsförstoring med stort utbyte av arbetskraft mellan lokala arbetsmarknader med krav på förbättrad kapacitet inom transportsystemet. Tillgängligheten till kollektivtrafik är god i länet men bilen är fortsatt vanlig att använda. Antalet körda mil med personbil har dock inte återgått till de höga nivåerna som var före pandemin. Unga väljer bort gång och cykel när de blir stora nog för att färdas på andra sätt.

I den här prioriterade inriktningen följs utvecklingen med hjälp av följande indikatorer:

- Andel hushåll med tillgång till eller möjlighet att ansluta till bredband om minst 1 Gbit/s
- Utsläpp av växthusgaser från transporter
- Andel av befolkning i kollektivtrafiknära läge
- Färdmedelsandelar hållbara färdslag
- Genomsnittligt antal mil per person i personbil
- Andel unga som ofta går eller cyklar till skolan

[Se statistiken i sin helhet på statisticsstudio.com](https://statisticsstudio.com), under fliken En hållbar fysisk och digital tillgänglighet.

Sörmlänningarna har tillgång till flera stora arbetsmarknader och det är många som pendlar från Sörmlands kommuner till andra kommuner för att arbeta. I länet finns goda möjligheter till digital uppkoppling och de senaste åren har det skett stora ökningar i möjligheten att koppla upp till bredband även i glesbebyggda områden. Dock minskar andelen hushåll med den här tillgången i glesbebyggda områden mellan 2023 och 2024. Tillgången skiljer sig också åt en del mellan kommunerna i länet. Sörmland har en relativt liten andel sysselsatta som förväntas kunna arbeta på distans (Region Sörmland, 2021) varför pendling och arbetsmarknadsförstoring fortsättningsvis innebär långa transporter.

Den långsiktiga trenden under perioden 2005 till 2022 inom mätområdet utsläpp av växthusgaser från transporter kan ses som positiv. Måttet bygger dock på trafik i länet –

och Sörmlands siffror påverkas starkt av genomfart genom länet på stora transportleder. Tillgängligheten till kollektivtrafik är god i Sörmland, men bilen är än så länge det vanligaste färdmedlet. Antalet körda mil per personbil minskade markant under pandemin men därefter har körda mil varierat något. Nivåerna under åren 2021 till 2023 är dock långt ifrån nivåerna före pandemin. Kvinnor och socioekonomiskt utsatta personer har i lägre utsträckning tillgång till bil och är därmed beroende av kollektiva färdmedel i högre grad än män och socioekonomiskt resursstarka. Fossila energikällor behöver fasas ut både inom transportsektorn och industrin vilket kräver tillgång till fossilfria alternativ, främst till el.

Under ett år har Region Sörmland kunnat följa andelen unga som ofta väljer att gå eller cykla till skolan. Förra året kunde vi se att det sker något mellan årskurs sju och årskurs nio där de äldre i lägre utsträckning går och cyklar till skolan. I de analyser som är gjorda i år kan vi se att det finns skillnader i hur man tar sig till skolan, där exempelvis de med föräldrar från Sverige i högst utsträckning åker elsparkcykel eller epa-traktor till skolan.

Insatser i det regionala utvecklingsarbetet

Resultaten inom den här prioriterade inriktningen handlar både om stärkt samverkan inom länet och storregionalt. Utöver detta har aktörerna under året fått ökad kunskap om förutsättningar för hållbart resande i länet och regionala utvecklingsnämnden har beslutat att ta fram strategiska inriktningar gällande digital infrastruktur i länet.

Stärkt samverkan inom länet

Planeringshorisonten för arbete med tillgänglighet är ofta mycket lång. Det är många aktörer som behöver föra dialog för att planeringen av den fysiska och digitala tillgängligheten ska vara långsiktigt hållbar och för att genomförandet av länsplanen för transportinfrastruktur ska vara effektiv. Det handlar exempelvis om länsstyrelsen, kollektivtrafiken, kommunerna och Region Sörmland. Därför drivs ett stort antal nätverk inom exempelvis områden som hållbart resande, transportsystemets utveckling och bredband. Under 2024 har hälso- och sjukvården varit mer involverad i den här samverkan, framför allt genom att det har gjorts restidsberäkningar och analyser avseende geografisk tillgänglighet till hälso- och sjukvården.

Genom arbetsgruppen för transportsystemets utveckling har berörda kompetenser i kommunerna fått ökad kunskap om långsiktig planering av infrastruktur och länsplanen. Som en del i översynen av överenskommelsen kring kollektivtrafiken i länet har det identifierats förutsättningar för bättre strategisk samverkan om kollektivtrafik och infrastruktur. Detta har lett till ökad tydlighet kring olika nätverks roller och ansvar.

Förbättrad kunskap om förutsättningarna för hållbart resande

Under året har samverkan med forskningsinstitutet RISE med syfte att bygga kunskap om så kallat delat resande genomförts. Det handlar om resande med kollektivtrafik, samåkning, bilpool, cykelpool med mera. Samverkan har också berört hur kommunerna kan arbeta för att främja delat resande i länet. Utifrån detta har en färdplan för delat resande tagits fram. Färdplanen innehåller ett flertal insatser som kan delas in i två insatsområden: utvecklade processer och konkreta lösningar. Under året har ett mobilitetsbokslut om utvecklingen i länet kopplat till hållbart resande genomförts. Dessutom har Kollektivtrafikens undersökning *Allmänhetens undersökning* utvidgats för att kunna samla in kunskap om resvanor bland sörmlänningarna. Detta kommer att bidra till en ökad kunskap och förståelse hos Region Sörmland och kommunerna om dessa frågor.

Ett förberedande arbete har genomförts inför att cykelstrategin ska beslutas om aktualisering 2025. Detta tillsammans med arrangemanget cykelforum har gett ökad kunskap och förståelse mellan olika verksamhetsområden hos kommunerna kring hur cyklingen ska öka i länet. Flera av kommunerna i Sörmland är också med i Europeiska regionalfondsprojektet (ERUF) Fossilfritt 2030 projektet där de får vägledning av Biodriv Öst i drivmedelsomställningen. Genom en workshop om ladd-infrastruktur med kommunerna har förståelsen för arbetet med drivmedelsomställningen förbättrats. Ett PM om drivmedelsomställning för kollektivtrafiken har dessutom färdigställts och använts av kollektivtrafiken som underlag i deras dialoger med kommunerna inför framtida kollektivtrafikupphandlingar.

Stärkt storregional samverkan

Samverkan kring tillgänglighetsfrågorna sker inte bara inom länet. Här sker mycket samarbeten i stället på den storregionala nivån, exempelvis har Region Sörmland under

året fått i uppdrag att ta fram en strategi för storregional kollektivtrafik som ska vara klar i slutet av 2025. Under året har Region Sörmland bidragit i att ta fram i systemanalysen i samarbetet *En bättre sats* inom ramen för Mälardalsrådet. Dessutom har sju regioner i Mellansverige beviljats medel från ERUF för ett treårigt digitaliseringsprojekt riktat främst mot små och medelstora företag på landsbygden med fokus på mobil kommunikation. Samverkan storregionalt innebär också en arena för nationell påverkan, vilket kan märkas genom att frågor som tidigare har lyfts i storregionala sammanhang efter hand har lyfts till nationell nivå.

Strategiska beslut kring digitaliseringsbehov

Digitaliseringens möjligheter bygger helt och hållet på att det finns en robust och säker digital infrastruktur. Under 2024 har regionala utvecklingsnämnden beslutat att ta fram strategiska inriktningar gällande digital infrastruktur i länet. Regionen har under året genomfört regionala prioriteringar i det nationella bredbandsstödet. Prioriteringsarbetet genererade totalt sett ett stöd på 27,7 Mkr fördelat på 311 byggnader. SKR har under året också erbjudit kommunerna deltagande i olika initiativ under paraplyet Handslag för digitalisering av välfärdstjänster. Detta innehåller konkreta initiativ inom socialtjänst, skola, digital infrastruktur och kompetensutveckling inom digitalisering. Sörmlands kommuner har tackat ja till detta deltagande, vilket också innebär att möjligheterna till samverkan kring detta kommer att utforskas i det kommungemensamma digitaliseringsnätverket i Sörmland. Initiativen utgör grunden för en gemensam utvecklingsportfölj för kommunerna. Nya behov som identifieras kommer att läggas till i portföljen vilka kan komma att erbjudas som nya initiativ.

1.3.4 Ett växande och dynamiskt näringsliv som bidrar till hållbar omställning

Nuläge

Ett välmående näringsliv skapar förutsättningar för fortsatt utveckling i samhället och bidrar till en ekologisk och social hållbarhet. Förutsättningarna för innovation varierar. Företagsklimatet förbättras och Sörmland är ett av länen som har högst andel nya företag startade av kvinnor. Utsläpp av växthusgaser från produktion i länet har gått ned men Sörmland har en oförändrad position mellan 2020 och 2023 i termer av Tillväxtverkets digitaliseringsindex.

I den här prioriterade inriktningen följs utvecklingen med hjälp av följande indikatorer:

- Företagsklimat
- Andel nystartade företag som har startats av kvinnor
- Andel sysselsatta i näringslivet
- Företagens digitaliseringsgrad
- Export
- Genomsnittligt antal utbildningsår bland anställda i företag
- Utsläppsintensitet

[Se statistiken i sin helhet på statisticsstudio.com](https://statisticsstudio.com), under fliken Ett växande och dynamiskt näringsliv som bidrar till hållbar omställning.

Företagsklimatet är en viktig grundförutsättning för ett välmående näringsliv. Över tid har företagen i Sörmland har fått en alltmer positiv bild av företagsklimatet i länet. Den positiva bilden av företagsklimatet har gjort att det sammanfattade omdömet om att driva företag i Sörmland har varit bättre än i riket som helhet ända sedan 2013. Mångfald och jämställdhet är andra viktiga förutsättningar för innovation, men som det finns utmaningar kring. En del av utmaningarna har lyfts under avsnittet om kompetensförsörjning.

Kvinnor startar omkring 35 procent av alla nystartade företag i Sörmland. Sörmland har från att år 2019 vara i mitten bland länen till att vara det län som har den tredje högsta andelen i det här avseendet.

I Sörmland är sysselsättningstillväxten lägre än förväntat, utifrån den branschstruktur som finns. Mellan 2011 och 2021 har andelen av alla sysselsättningstillfällen i länet som näringslivet har minskat med nästan fyra procentenheter. Näringslivet har en större andel av alla arbetstillfällen i riket än i Sörmland. Andelen arbetstillfällen har på riksnivå varit stabil under samma period som den har minskat i Sörmland. Från 2021 till 2023 ökar andelen sysselsatta i näringslivet med knappt en procentenhet i Sörmland. Antalet sysselsatta inom både varu- och tjänsteproducerande branscher växer mellan 2021 och 2023.

Produktiviteten inom näringslivet i länet utvecklas inte lika positivt som i närliggande och liknande län. Den snabba utvecklingen inom digitalisering, cirkulära materialflöden

och hållbarhet ställer höga krav på förmåga att ställa om och flexibilitet i näringslivet. Därför är det värt att notera att näringslivet i Sörmland har en oförändrad position mellan 2020 och 2023 i termer av Tillväxtverkets digitaliseringsindex. Under de båda årens undersökning hamnar sörmländska företag på den nedre halvan bland länen för hur mycket digitala hjälpmedel används vid inköp, marknadsföring och administration exempelvis. Vid det senaste mätåret 2021 är Sörmland bland de län som har lägst genomsnittligt antal utbildningsår i näringslivet. Som kan innebära sämre förutsättningar för den framtida flexibiliteten och innovation.

Det senaste tillgängliga datat från 2021 visar att Sörmland har det lägsta tjänsteexportvärdet per invånare och ett lågt varuexportvärde per invånare. Nya analyser behöver göras för att kunna beskriva utvecklingen under senare år. Näringslivets gröna omställning är viktig och antalet utsläppta ton växthusgaser per krona i BRP minskar i Sörmland, vilket är positivt.

Insatser i det regionala utvecklingsarbetet

Resultaten i den här prioriterade inriktningen har i stor utsträckning handlat om förbättrad samverkan. Innovationsarbetet har förbättrats i samverkan med omgivande län, medan det gemensamma näringslivsarbetet i länet har fått en tydligare struktur och årsplan. Inom smart specialisering sker framsteg exempelvis inom styrkeområdena biobaserade näringar och avancerad tillverkning. Företagen har fått ökat stöd i den hållbara omställningen, exempelvis genom Almis hållbarhetsdialoger.

Förstärkt innovationsarbete

Under året har ett förslag till långsiktig finansiering av det regionala stödet till startups och scaleups tagits fram. Tillsammans med Mälardalens universitet (MDU), Region Västmanland och kommunerna Eskilstuna och Västerås tar Region Sörmland nu ett långsiktigt gemensamt ansvar för ägande, styrning och finansiering av företagsinkubatorn Create. Inkubatorn är en viktig pådrivare för utveckling av förmåga till innovation genom sitt stöd till bolag i olika faser. Stödet sker i samverkan med MDUs olika samverkansplattformar och övriga innovationsstödjande aktörer i Sörmland, i omkringliggande län och nationellt.

Sörmlands innovationsvecka (SIV) har utvecklats till ett forum där innovation lyfts fram som ett brett samhällsperspektiv. Enligt den regionala näringslivsstrategin behöver vi anta ett systemperspektiv för våra samhällsutmaningar om vi ska ha någon möjlighet att

lösa dem. Genom att lyfta systemperspektivet tydligare inom ramen för SIV har arrangemanget bidragit till att förflytta samtalet i länet kring samhällsutmaningar och systeminnovation. Ett antal av länets kommuner har gått vidare och arbetar nu utifrån de metoder som presenterades på SIV.

Utökat hållbarhetsstöd till företagen

Hållbarhet är en tydlig prioritering hos Almi Företagspartner. Almi genomför hållbarhetsdialoger med samtliga företag som de ger råd till, genomför insatser hos eller finansierar. Det bidrar till kunskap och överblick över varje företags hållbarhetsutveckling. Almi arbetar även med att stötta företagen i arbetet med de kommande Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)-kraven från EU-nivå. Under slutet av 2024 lanserade även Region Sörmland affärsutvecklingscheckar för sörmländska företag. Dessa checkar har fokus på hållbarhet och företag har där sökt och genomför insatser inom cirkuläritet, affärsmodellsutveckling samt hållbarhetsredovisning.

Region Sörmland har fortsatt medfinansiera Energikontorets och Almi Sörmlands gemensamma ERUF-projekt GENIÖMS, som bidrar till bättre möjligheter hos små och medelstora företag att energieffektivisera. Under året har Energikontoret besökt ett antal sörmländska företag, vissa tillsammans med representant från Almi, och levererat energianalyser till företagen. På samma sätt har regionen fortsatt medfinansiera det storregionala projektet Grönt näringsliv – Industri och drivmedel i synergi, som drivs av BioDriv Öst. Projektet syftar till att öka kunskapsnivån om, och användningen av, förnybar processenergi inom tillverkningsindustri, samt underlätta omställning till förnybara drivmedel i tunga fordon.

Ökad systematik i näringslivsarbetet med länets aktörer

Precis som fler andra regionala utvecklingsfrågor har näringslivsarbete olika aktörer som behöver hitta varandra för att nå vägar framåt. Region Sörmland har under året utvecklat ett mer systematiskt arbetssätt för samverkan i näringslivsfrågorna. Exempelvis genom en tydligare mötesstruktur och länsgemensam årsplan för näringslivsansvariga i kommunerna samt tydligare koppling till det företagsfrämjande systemet. Regionen har en roll att sprida goda exempel genom pilotinsatser som vid lyckades resultat är tänkta att skalas upp och spridas till andra sörmländska kommuner.

Framdrift inom ramen för Smart specialisering Sörmland

ÖMS-regionernas samverkan kring smart specialisering har under året fortsatt i form av ERUF-projektet REAL ÖMS. Målet är att genomföra de färdplaner som tidigare tagits fram för varje utmaningsområde. Koordinatorer finns tillsatta för varje utmaningsområde som har i uppgift att identifiera och samordna storregionala kraftsamlingar och missions inom områdena. För att underlätta inför det arbetet har en gemensam missionsutbildning genomförts hösten 2024. Utbildningen har haft deltagande från alla regionerna, kommuner, företagsfrämjande aktörer, lärosäten och ideella organisationer i östra Mellansverige.

Inom styrkeområdet Avancerad Tillverkning har EDIH ShiftLabs under året bidragit till en stark utveckling av digitalisering och produktionskapacitet hos industriföretagen i Sörmland och nationellt. Shiftlabs är ett konsortium av innovationsmiljöer som leds av Mälardalen Industrial Technology Center (MITC) vid MDU och Region Sörmland medfinansierar initiativet. Syftet är att stötta små och medelstora företag utifrån deras behov kring teknik som robotik, artificiell intelligens, cybersäkerhet och högpresterande databehandling. Under 2024 har ett 70-tal industriföretag fått coachning och stöd inom ramen för insatsen Framtidens industri i Sörmland (FRIS). Syftet med FRIS är att bidra till stärkt och fortsatt konkurrenskraftig, växande och attraktiv industrisektor.

Det har under året gjorts omfattande utvecklingsinsatser inom styrkeområdet Biobaserade näringar. Företagen inom livsmedelskedjan står inför många utmaningar, inte minst kring lönsamhet och resiliens. Lågkonjunktur, den säkerhetspolitiska utvecklingen och klimatförändringar medför ytterligare utmaningar i en redan sårbar näring vars produkter och tjänster är i en samhällskritisk sektor. Strategisk samverkan med dessa sträcker sig längs kedjan från jord till bord, från primärproduktion till livsmedelsförädling och måltidsturism. Sedan flera år finns en samverkan med Agro Sörmland och Stua AB. Under året har Region Sörmland stärkt upp ytterligare genom projektfinansiering till medlemsorganisationen Sörmlands Matkluster. Bedömningen är att samverkan har förbättrats genom exempelvis en förflyttning i hur aktörerna diskuterar gränssnitt, utbyter kunskaper, och hittar synergier.

Ett arbete pågår med att identifiera beröringspunkter och vinster med samordning med länsstyrelsen. Målbilden är att det ska bli lättare för aktörer, företag och myndigheter att överblicka, samordna och föra dialog om det omfattande arbete som pågår inom länet.

Innovation är ett viktigt område även inom de biobaserade näringarna. Agro Sörmland har under året genomfört projekt, seminarier och andra insatser för att främja företagens innovationsförmåga och tekniska utveckling, öka produktiviteten och minska branschens klimatpåverkan.

1.3.5 Goda boende- och livsmiljöer som ger jämlika möjligheter till arbete, välbefinnande och välfärd

Nuläge

Sörmland är en attraktiv plats, men förutsättningarna varierar inom länet. Inflyttningen har bromsat in, vilket innebär att ett antal kommuner nu upplever överskott på bostäder. Otryggheten ökar bland unga och för kvinnor kvällstid. För män skiljer sig trenderna åt i olika undersökningar. Energianvändningen varierar kraftigt mellan åren men användningen av flytande bränslen skiftar från icke-förnybara till förnybara.

I den här prioriterade inriktningen följs utvecklingen med hjälp av följande indikatorer:

- Inrikes flyttnetto
- Andel kommuner med bostadsmarknad i balans.
- Andel personer som ibland eller ofta avstår från att gå ut själva på grund av rädsla
- Energianvändning per bränsletyp
- Elproduktion per bränsletyp

[Se statistiken i sin helhet på statisticsstudio.com](https://statisticsstudio.com), under fliken Goda boende- och livsmiljöer.

Under åren 2018 till 2021 har Sörmland haft en positiv nettoinflyttning inom landet. Med det menas att fler har flyttat in än ut ur länet. Siffrorna för 2022 visar att det har skett en brant nedgång, sedan är det nästan oförändrat till 2023 och 2024. Unga människor flyttar ofta ut från Sörmland, medan de som är i småbarnsåren flyttar in i högre utsträckning. Många som flyttar till Sörmland från Stockholm motiverar det med bostadsskäl. Det betyder att Sörmlands bostadsmarknad integreras mer och mer med Stockholms län (Region Stockholms flyttstudie, 2022).

År 2024 har två kommuner i Sörmland, Eskilstuna och Flen, överskott på bostäder och fyra kommuner har balans. Jämfört med år 2023 då enbart Katrineholm och Oxelösund hade en bostadsmarknad i balans, vilket i sig var en förbättring från 2022 då alla kommuner rapporterade att de hade underskott på bostäder. Detta kan bero på att det har slutförts många stora projekt i närtid samtidigt som vi inte har en lika stark

befolkningstillväxt som tidigare. En tolkning är också att ränteläget kan ha gjort att färre bostadsaffärer realiserats.

Otryggheten i det egna bostadsområdet ökar bland unga kvälls- och nattetid. Dagtid skiljer sig inte känslan av otrygghet i bostadsområdet mellan könen. Det är tjejerna som upplever sig mer otrygga i en större utsträckning under nattetid. Även bland vuxna ökar otryggheten över en längre tidsperiod. Andelen personer som uppger att de ofta eller ibland avstår från att gå ut själva på grund av rädsla har ökat mellan 2004 och 2022 både bland både kvinnor och män. Dock är andelen generellt högre bland kvinnor än bland män. Även när en liknande fråga ställs i SCBs medborgarundersökning framstår kvinnor som mindre trygga än män i det egna bostadsområdet när det är mörkt ute. Däremot kan vi inte se i dessa siffror att männen i Sörmland mellan åren 2021 och 2024 har blivit tryggare i det egna området kvällstid.

Energianvändningen i länet har under det senaste decenniet visat en minskningstrend. Flytande icke-förnybara bränslen har minskat på lång sikt medan flytande förnybara bränslen ökar. Dock ser vi att år 2023 ökar användningen av flytande icke-förnybara bränslen igen medan användning av flytande förnybara bränslen minskar. Solkraften och vindkraften ökar men producerar sammanlagt omkring fem procent av total användning i länet.

Insatser i det regionala utvecklingsarbetet

Resultaten inom den här prioriterade inriktningen handlar till stor del om stärkt samverkan, inom länet och storregionalt. Dessutom har det skett förflyttningar genom att det regionala utvecklingsarbetet i större utsträckning utgår från platserns specifika förutsättningar. Arbetet med klimat- och energiomställning drivs i hög utsträckning i projektform.

Det regionala utvecklingsarbetet tar i större utsträckning avstamp i geografin

Det fysiska perspektivet har stärkts inom det regionala utvecklingsarbetet, som bättre skapar förutsättningar för att möta Sörmlands specifika utmaningar framåt. Ett arbete har startat under året för att se över strukturbilden och harmoniera den med den befintliga regionala utvecklingsstrategin. Inom den pågående översynen av den regionala utvecklingsstrategin stärks det rumsliga perspektivet i RUS och transporteffektiva samhällen har lyfts in som viktiga för den regionala utvecklingen. I arbetet har det framkommit en efterfrågan på att tydliggöra vad i strukturbilden som är ett faktabaserat nuläge och vad som är en vision om hur vi vill att läget ska vara framåt.

Det finns en efterfrågan om att bredda de geografiska faktaunderlagen till att visa fler perspektiv, exempelvis civilsamhällets utbredning. Under året har befintliga geografiska analyser publicerats i en gemensam portal kallad RegionAtlas Sörmland.

Ett stort arbete har gjorts om det regionala friluftslivet. Det har handlat om intervjuer med och underlag från kommunerna, insamling och sammanställning av öppna data och sammanställning till kartunderlag. Flera kommuner arbetar aktivt med friluftslivsfrågan, vilket har gett bra skjuts i det gemensamma regionala arbetet.

Stärkt samverkan inom länet och storregionalt

Under året har det skapats en struktur med gemensam planering och om att samverka med länsstyrelsen kring samhällsplanering, vilket har stärkt den regionala samverkan. Det drivs flera nätverk inom länet så som arbetsgruppen för regional fysisk planering samt kring energiomställning. Förändrad lagstiftning kring översiktsplaner, där aktualitetsprövning ersätts av en planeringsstrategi, triggar behovet av ökad kunskap hos kommunerna och hos regionen. Detta har lett till att samverkan utvecklas inom länet. Inom kort kommer också en förändrad lagstiftning kring bostadsförsörjning, vilken även kommer att kräva samverkan och att regionen tydligare definierar sin roll. Region Sörmland deltar också i genomlysning östra Mellansverige 2050, vilket är övergripande mål och strategisk inriktning för den storregionala samhällsplaneringen och utvecklingen i östra Mellansverige.

Båda verksamhetsområdena Kultur och utbildning och Hållbar regional utveckling arbetar med frågan om gestaltad livsmiljö. Under året har dialoger och arbetsmöten resulterat i en tydligare gränsdragning för de olika verksamhetsområdenas respektive ansvar och roller.

Flera projekt på gång inom klimat- och energiomställning

Energiomställningen berör många aktörer i länet. Länsstyrelsen har exempelvis ett pågående regeringsuppdrag om att stötta kommunerna med energiplanering och Energikontoret i Mälardalen jobbar kontinuerligt med att stötta kommunerna i Sörmland med deras klimat- och energiarbete. Region Sörmland medverkar i länsstyrelsens revidering av den regionala klimat- och energistrategin för Södermanland, vilken blir

klar till sommaren 2025. Strategin är ett viktigt strategiskt underlag för klimat- och energifrågor på regional nivå.

Ett område där fler insatser skulle behövas är cirkulär ekonomi och hållbar resursanvändning. I nuläget har varken regionen eller länsstyrelsen ett utpekat ansvar för systematiskt arbete kopplat till det området. Under hösten har beslut tagits att medfinansiera ett ERUF-projekt "Ökat omställningskraft i ÖMS" som ska drivas av Energikontoret med flera. Projektet ska fokusera på företagens förändringsförmåga och affärsdrivna omställning, genom ökad energi- och resurseffektivisering. Men även ökad samordning av stödsystemets aktörer, och gemensamma företagsstöd från Energikontoren och IUC-bolagen.

Under året har arbetet med ERUF-projektet Elsmarta ÖMS fortsatt, bland annat genom att driva Samverkansforum för eleffekt i Sörmland, stötta andra projektdeltagare i genomförandet av webinarier, samt vid framtagande och spridning av kunskapsunderlag. Det har gett bättre kunskap om och förståelse för aktörernas aktiviteter, möjligheter och utmaningar som kopplar till frågor om eleffekt- och elkapacitet i länet. Inom ramen för projektet har även arbetet med framtagandet av en regional solkarta bedrivits. En vätgasförstudie som medfinansieras av Region Sörmland och ERUF påbörjats hösten 2024 och färdigställs våren 2025. Projektägaren är Region Östergötland.

Under hösten har ett doktorandprojekt Klimatmålens resa genom samhällsbyggnadsprocessens policy och praktik påbörjats. Projektet handlar dels om klimatmålens konkretisering och implementering i hållbar stadsutveckling, dels om hur aktörer inom den kommunala och regionala samhällsbyggnadsprocessen kan stärka sin kapacitet och omställningsförmåga genom mer ändamålsenliga modeller och förmågor. Regionen är ett av samverkanspart i projektet som pågår fram till 2029.

Svenska miljöinstitutet IVL har genomfört en undersökning som visar att flera av Sörmlands kommuner saknar ett aktivt systematiskt arbete för klimatanpassning och länsstyrelsen har tappat finansieringen för att samordna arbetet med klimatanpassning på regional nivå vilket har lett till att de har avvecklat uppdraget under 2024 och förväntas inte starta upp det för 2025. Det innebär att Sörmland saknar en länsövergripande samverkan kring klimatanpassning. Länsstyrelsen uttrycker sig

positiva till att Region Sörmland ska stötta upp i arbetet med klimatanpassning framåt. Regionen undersöker vägar för att finansiera ett sådant arbete med projektfinansiering framåt.

1.3.6 Den regionala utvecklingsstrategins mål, ram och medel

Nuläge

Sörmland har ett tufft utgångsläge när det gäller både tillit, demografi och växthusgasutsläpp. Detta är mått som valts ut att följa för att beskriva det övergripande läget i länet med avseende på RUS: ens mål och ram. Valdeltagandet, som mått på demokratiska värderingar är i nivå med riket.

För att följa utvecklingen mot RUS: ens mål samt ram används följande indikatorer:

- Demografisk försörjningskvot
- Andel (unga och vuxna) som uppger att man i allmänhet kan lita på de flesta människor
- Valdeltagande i senaste regionvalet
- Andel röstande i det valdistrikt med lägst valdeltagande senaste regionvalet
- Utsläpp av växthusgaser, totalt, Co2-ekv/invånare

[Se statistiken i sin helhet på statisticsstudio.com](https://statisticsstudio.com), under fliken Övergripande utveckling i Sörmland.

Ålderspyramiden i länet innebär att de i arbetsför ålder år 2024 behöver klara av att försörja fler unga och äldre i jämförelse med resten av landet. År 2024 ökar den demografiska försörjningskvoten igen efter att under 2023 ha minskat på grund av en minskande grupp unga i länet. Den utmaning som under flera år har bidragit till en ökande försörjningskvot, nämligen att befolkningen blir äldre, kvarstår. Denna utmaning delar Sörmland med resten av landet.

För att nå RUSens mål om ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa utan orättfärdiga skillnader är tillit av stor vikt. Vi undersöker, genom enkäter där frågan ställs till unga och vuxna, om de tycker att de i allmänhet kan lita på de flesta människor. Bland unga är den andelen på nedgång i Sörmland mellan 2017 och 2023. Minskningen syns inte bland vuxna.

Tillståndet för demokratin i länet mäts genom att följa valdeltagandet. Här har valdeltagande i regionvalet minskat mellan 2018 och 2022. Men år 2022 är valdeltagandet i likhet med hela rikets totala valdeltagande. Det finns dock vid valet

2022 minst ett valdistrikt där så få som 49 procent av röstberättigade har valt att rösta i regionvalet. Det tyder på att demokratin är olika väl förankrad på olika platser i länet. Valdeltagandet i EU-valen i Sörmland är generellt lägre än valdeltagandet i riksdags-, region- och kommunval. Vi kan dock se att valdeltagande i EU-val har ökat mellan 2004 och 2019, men att det sedan har minskat till 2024.

Den långsiktiga trenden under de senaste 30 åren är att utsläppen av växthusgaser per invånare i länet minskar. Utsläppen är konjunkturberoende då framför allt tillverkningsindustrin står för en stor andel av utsläppen och producerar utifrån global efterfrågan. En betydlig del av användningen av fossil energi i länet härleds till SSAB:s verksamhet i Oxelösund; verksamheten står för Södermanlands enskilt största utsläpp av växthusgaser. Företagets beslut 2023 om att ställa om till fossilfri produktion innebär att utsläpp i länet kommer att minska rejält, samtidigt som elanvändningen kommer att öka. Länsstyrelsen i Södermanlands län genomför årligen en miljömålsuppföljning för länet. I 2024 års uppföljning bedöms att inget av de miljömål som följs upp regionalt kommer att kunna nås till år 2030, men att två mål är nära att kunna nås (Regional miljömålsuppföljning 2024, Länsstyrelsen Södermanlands län).

Insatser i det regionala utvecklingsarbetet

Under 2024 har Region Sörmland arbetat med att utveckla EU-arbetet, framför allt genom en framtagna territoriell strategi, implementering av ett arbetssätt för finansiering via regionala 1:1-medel och om ökad efterfrågan på styrning via den regionala utvecklingsstrategin. Dessutom har hållbarhetssäkring blivit ett naturligt inslag i insatsplanering.

Stora steg för förbättrat EU-arbete

Under 2024 har en territoriell strategi tagits fram för Sörmland. Det är en länsgemensam strategi för att driva utveckling framför allt inom energiomställning, klimatanpassning, digitalisering, konkurrenskraft för små och medelstora företag, forskning och innovation, cirkulär ekonomi samt mobilitet. Genom att Tillväxtverket prioriterade Sörmlands strategi öppnas möjligheten upp för länets aktörer att söka nationella regionalfondsmedel genom den regionala samordningen som strategin uttrycker. Under 2024 har flera av länets aktörer börjat planera för att söka medel genom strategin. Projektet Kraftsamla Sörmland beviljades av Tillväxtverket i december och kommer ytterligare att förstärka kapacitetsbyggande och mobilisering i Sörmland.

Genom ERUF-projektet EU for REAL, finansierat av Tillväxtverket, har ÖMS-regionerna (Region Uppsala, Region Örebro län, Region Sörmland, Region Östergötland och Region Västmanland) under året avsevärt ökat sin kunskap om EU, dess nätverk och program och möjliga framtida finansieringskällor för regionalt utvecklingsarbete. Projektet har gett insikter om den kapacitetsuppbyggnad som krävs för att regionerna och våra nyckelaktörer ska kunna möta en i framtiden förändrad sammanhållningspolitik och fortfarande ha möjlighet att konkurrera om de utvecklingsmedel som då finns tillgängliga. Projektet har visat på vikten av politikens engagemang för att lyckas med ett framgångsrikt EU-arbete.

Region Sörmland har beviljats medel för ett antal projekt där samarbeten kommer att ske med andra europeiska regioner. I ett projekt kommer ett antal regioner i Europa arbeta tillsammans med syfte att förstärka styrningen av hållbarhetsarbete på landsbygden.

Implementerat arbetssätt för finansiering med 1:1 medel

Region Sörmland har under 2024 implementerat det nya arbetssättet för finansiering med 1:1-medel som beslutades om i december 2023. En viktig roll för Region Sörmland som regionalt utvecklingsansvarig aktör är att stärka andra aktörer i Sörmland så att de har kapacitet att driva regionala projekt för att möta utmaningar. Det nya arbetssättet ger bättre förutsättningar att stötta andra aktörer att driva regionala utvecklingsprojekt och därmed bidra till en hållbar regional utveckling i Sörmland.

Ökad efterfrågan på vägledning utifrån den regionala utvecklingsstrategin

Under 2023 och början av 2024 genomfördes en dialogrunda med kommunledningarna i länet om arbetet utifrån den regionala utvecklingsstrategin. Det framkom då att strategin är ganska abstrakt och inget som direkt vägleder kommunerna i deras strategiska arbete. Under året skrevs den första uppföljningsrapporten för det regionala utvecklingsuppdraget. Som tillsammans med det externa arrangemanget Regionalt utvecklingsforum som 2024 hölls för andra gången, kan ha bidragit till ökad förståelse för det regionala utvecklingsarbetet i länet. Både politik och tjänstepersoner har under året uttryckt önskan att den regionala utvecklingsstrategin i högre utsträckning ska användas för planering och vägledning.

Under hösten 2024 har en översyn av den regionala utvecklingsstrategin påbörjats, med syfte att konkretisera strategin så att den i större mån kommer bidra till kraftsamling i länet. Inom ramen för översynen utvecklas också en övergripande process för arbetet utifrån strategin, där förhoppningen är att ett årshjul för planering, genomförande och uppföljning ska kunna bidra till ökad samordning och gemensam kraft.

Hållbarhetssäkring ett naturligt inslag i planering

Det regionala utvecklingsuppdraget tar sin utgångspunkt i Agenda2030 och de globala målen. I förra årets RUS uppföljning bedömdes att både jämställdhet och ekologisk hållbarhet var perspektiv som inte blev tillräckligt konkreta i det regionala utvecklingsarbetet. Dessa perspektiv arbetas nu in på ett mer genomgående sätt i översynen av den regionala utvecklingsstrategin, genom ett omarbetande av strukturen för Agenda 2030. Under året har flera projekt och strategier hållbarhetssäkrats med det verktyg som används för detta. En slutsats från dessa säkringar är att synen på hållbarhetens tre dimensioner i dagsläget är varierande och knutet till olika sakområdets skiftande grunduppdrag. Inom ramen för implementeringen av det nya arbetssättet för 1:1-medel har hållbarhetssäkring lyfts in som ett obligatoriskt steg i processen och krav finns nu på att alla nya strategier hållbarhetssäkras.

Som ett svar på att hållbarhet kan uppfattas som teoretisk var temat för årets externa utvecklingsforum ”Tillsammans för ett hållbart Sörmland” Alla föredragare gjorde där kopplingar mellan sin insats och Agenda2030.

1.4 Diskussion och slutsats

Sörmland är ett län med ett tufft utgångsläge för en hållbar omställning, men det går att se både utmaningar och möjligheter.

Gällande social hållbarhet så är det positivt att behörigheten till gymnasiet har ökat mellan åren 2019 och 2023, å andra sidan förväntas lågutbildade kvinnors livslängd minska i Sörmland, vilket inte syns i samma utsträckning i riket som helhet. Den ekonomiska situationen för många barn och unga är sämst i riket. Angående ekologisk hållbarhet minskar utsläppen av växthusgaser över tid och länets ekonomi ger upphov till mindre utsläpp per krona, minskningen är dock för långsam för att leva upp till internationella åtaganden. Vi ser inte att antalet körda mil med personbil har återgått till

de höga nivåerna som var före pandemin. I termer av ekonomisk hållbarhet har företagsklimatet i Sörmland kontinuerligt förbättrats under hela tjugohundratalet. Sörmland har under flera år haft stor nettoinflyttning från omgivande län, men den har avstannat under 2022, 2023 och 2024. Det innebär att ett antal kommuner nu upplever ett överskott på bostäder.

”Det kommer inte att räcka med att förändra lite i marginalen. Det kommer inte räcka med ny teknik och effektivare processer. För att säkerställa en socialt rättvis utveckling inom planetära gränser behövs en omfattande samhällsomvandling.”

Källa: IVL, svenska miljöinstitutet, <https://www.ivl.se/projekt/att-fa-omställning-att-handa/vad-sager-vetenskapen/vad-kravs/transformation.html>

Regionalt utvecklingsarbete utförs inte bara av Region Sörmland som regionalt utvecklingsansvarig aktör. Rollen för Region Sörmland är i stället framför allt att skapa förutsättningar för andra aktörer att bidra till att det regionala utvecklingsmålet i Sörmland nås. Detta förutsättningsskapande arbete är avgörande för det som IVL, Svenska miljöinstitutet betonar ovan, den omfattande samhällsomvandlingen.

Vid framtagandet av den här rapporten har medarbetare i Region Sörmland reflekterat i grupp över genomförda insatser och förflyttningar i länet. Det är ett led i att utforska metoder för att mer sammanhållet lära av det som sker, och för att peka ut en riktning framåt. De resultat som har lyfts kan i stora drag sammanfattas under något av nedan fyra temaområden; förflyttningar i arbetssätt, perspektiv eller strukturer, stärkt samverkan, ny kunskap och framdrift.

Inom flera sakområden bedöms arbetet ha gått framåt alternativt utvecklats under året. Det handlar exempelvis om arbetet med en mobilisering för medel från strukturfonderna, Modda Sörmland, hållbart företagande, energiomställning och innovation. Detta arbete fortgår.

Under 2024 har Region Sörmland tagit fram olika arbetssätt, processer och strukturer som ska stärka förutsättningarna för det regionala utvecklingsarbetet. Årets arbete har inneburit ett förbättrat långsiktigt ägande av företagsinkubatorn Create, en tydligare

process för fördelning av 1:1 medel och ett stärkt EU-arbete, som har resulterat i att en territoriell strategi tagits fram för Sörmland. Detta öppnar upp möjligheter för länets aktörer att söka medel genom den regionala samordningen som strategin uttrycker. RUS har fått en tydligare roll och både det fysiska perspektivet och barnens perspektiv har stärkts. Dessutom är hållbarhetssäkringsverktyget nu ett naturligt inslag i planeringen. Regionala utvecklingsnämnden har beslutat att ta fram strategiska inriktningar gällande digital infrastruktur i länet.

Samverkan har stärkts på flera håll i länet och storregionalt, vilket bidrar till en mer samordnad och hållbar utveckling. Inom arbetet med de biobaserade näringarna bedöms en förflyttning ha skett i hur aktörerna diskuterar gränssnitt, utbyter kunskaper och hittar synergier. Inom de dialoger som förs mellan arbetsgivare och utbildningsanordnare har gemensamma strategiska beslut tagits om två olika kombinationsutbildningar.

Flera av de övriga förflyttningarna kan delas upp i nedan kategorier:

- Strukturer för samverkan: Samverkan med civilsamhället har under årets formaliserats i en struktur, samtidigt som Region Sörmland och länsstyrelsen har skapat en struktur för samverkan kring samhällsplanering. Dessutom har arbetet med näringslivssamverkan blivit mera systematiskt.
- Tydliga roller: Arbetet för gestaltad livsmiljö har under året resulterat i en tydligare gränsdragning kring ansvar och roller för verksamhetsområdena Kultur och utbildning respektive Hållbar regional utveckling. Även inom samverkan kring kollektivtrafik och infrastruktur syns en ökad tydlighet kring olika nätverks roller och ansvar.
- Nya aktörer: Hälso- och sjukvården har under året deltagit i samverkan kring infrastruktur och tillgänglighet i högre grad än tidigare. Kommunernas föreningssamordnare har också tillkommit i samverkan med civilsamhället.

För att driva utveckling behöver vi hela tiden utveckla vår kunskap om sakfrågorna och om förutsättningarna inom systemet som arbetar med dem. Därför lyfts här ett antal resultat som direkt handlar om förbättrad kunskap som i sin tur kommer ge oss bättre förutsättningar att driva utvecklingen framåt. Det handlar om nya insikter från enkätundersökningen Liv och hälsa ung, om ny kunskap om behov och förutsättningar

kring inkluderande kompetensförsörjning, hållbart resande och en framtida sammanhållningspolitik.

De resultat som har presenterats här handlar i liten utsträckning om utfall på samhällsnivå. Direkta resultat från utfört arbete går oftast att se i förstoring, eller i närbild, om man så vill. Det är lätt att fokusera på detaljerna. Det har att göra med att om vi börjar bredda perspektivet för att titta på helheten, blir det snabbt ganska svårt att säga om den förändrade bilden vi ser faktiskt har att göra med det utförda arbetet. En hållbar samhällsomvandling sker förstås i det större perspektivet och i ett system med många samberoenden. Den här genomgången har visat att många delresultat uppnås i det regionala utvecklingsarbetet. Men vi vet inte tillräckligt om hur vi ska bedöma förflyttningen i system av samverkande faktorer. För att öka kraften i det regionala utvecklingsarbetet behöver vi framöver rita upp den övergripande kartan som hjälper oss att se hur de olika delresultaten tar oss framåt. Hur kan årets resultat bli en språngbräda för nästa års arbete? Var kommer vi att ta oss på sikt?